

SIMON ATTILA

„Visszatérő történelem”

(Fiatal történészek és doktorandusok konferenciája)

Az információs társadalom korszakában a tudomány sem maradhat meg a hagyományos formák mellett, az ismeretek és információk cseréje és beszerzése elképzelhetetlen egyes tudományos műhelyek intenzív kommunikációja nélkül. Különösen fontos, hogy a fiatal, kezdő kutatók megismerhessék egymást, kicserélhessék tapasztalataikat. Erre kitűnő alkalmat nyújt egy-egy konferencia.

A szlovákiai magyar tudományosság berkeiben is egyre gyakoribbak az ilyen rendezvények. A Fórum Kisebbségkutató Intézet történelmi szakosztályának bemutatkozásaként is felfogható volt az a történelmi konferencia, amelyet az intézet 2003. május 22–23-án rendezett *Visszatérő történelem* címmel. A konferencia megrendezése a Fórum Kisebbségkutató Intézet egyre markánsabb arculatának bizonyítéka, s jól jelzi az intézet szándékát is: a belterjes szlovákiai magyar viszonylaton túlnőve szlovákiai, sőt közép-európai szinten akar meghatározó szerepű tudományos intézménnyé válni. A konferencián olyan fiatal történészek és doktorandusok vettek részt, akiknek a kutatási területe a két háború közötti időszakokkal kapcsolatos. A három országból (Szlovákia, Magyarország és Csehország) érkező előadók az adott korszakon belül ugyan eltérő szakterülettel foglalkoznak, de szinte valamennyi előadást összekötötte – a Fórum Kisebbségkutató Intézet profilja miatt nem véletlenül – a kisebbségi-többségi szempontok előtérbe kerülése.

A két háború közötti korszak kiválasztása is tudatos döntés eredménye, hiszen a kisebbségi kutatások szempontjából egy olyan korszakról van szó, amely a mai napig érvényes tanulságokat hordoz magában. Ez az időszak teremtette meg a szlovákiai magyar, de más közép-európai kisebbségek politikai, gazdasági és társadalmi viselkedésének, életének alapvető tapasztalatait és stratégiáit.

A doktorandus-konferenciát a Fórum Kisebbségkutató Intézet elnöke, *Öllős László* nyitotta meg. A konferencia fölötti védnökséget a szlovák–magyar történész vegyes bizottság társelnökei, *Peter Zelenák* és *Szarka László* vállalták, akik egyben a konferencia nyitó előadásait is tartották. A pozsonyi Comenius Egyetem tanára, *Peter Zelenák* Szlovákia két háború közötti történetének kutatási feladatait vázolta fel, míg az MTA Kisebbségkutató Intézetének igazgatója, *Szarka László* a magyar–szlovák határ 20. századi változásairól, a határok kérdésének megközelítési lehetőségeiről beszélt.

A fiatal előadók sorát *Ivana Svátková*, a Comenius Egyetem szlovák történelmi tanszékének doktorandusa nyitotta meg, aki a háború közötti politikai pártok jogi helyzetét vázolta fel. Az előadásból kiderült, hogy noha a politikai pártok működésének nem volt meg a szükséges jogi háttere, ez az állapot a politikai élet legtöbb tényezőjének megfelelt. *Maroš Hertel* a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák szekciójáról tartott előadást, amelyben leginkább a pártnak a Szlovák Néppárthoz fűződő viszonyát, Vojtech Tuka szerepét emelte ki. Hertel előadásához jól kapcsolódott *Veres Tímeának*, a Pécsi Tudományegyetem doktorandusának az előadása, aki a Tuka-per előzményeit igyekezett feltárni elsősorban a korabeli sajtóra támaszkodó kutatásai alapján. A téma kapcsán kibontakozott vitából kiderült, hogy a Tuka-per megítélésében mára már konszenzus alakult ki: noha a per politikai indíttatású volt, s jogilag is kétség bevonató, Tuka bűnösségéhez mégsem fűződik kétség. A két fiatal kutató példája is bizonyítja, hogy Tuka személyisége a mai napig érdekli a kutatókat, s talán a közeljövőben elkészülhet egy vagy akár több olyan monográfia, amely levéltári forrásokra támaszkodik, s amely végre eloszlathatja téma körül kialakult mítoszokat.

A következő előadó a Pozsonyban doktoráló japán kutató, *Naoki Kosaka* volt, aki az 1927-es közigazgatási reform hátterét, a szlovák pártok és a reform kapcsolatát igyekezett bemutatni. A reform következtében az addigi nagyzsupa-rendszert tartományi rendszer váltotta fel. A reform kapcsán kibontakozott vita egyik érdekessége a hagyományos centralista-autonomista táborok felbomlása és ideiglenes koalíciók létrejötte volt. *Simon Attila*, a Fórum Kisebbségkutató Intézet munkatársa egy eddig eléggé elhanyagolt témát, az első földreform keretén belül lezajlott szláv kolonizációt vizsgálva a kolonizáció terveiben fellelhető etnikai célokról beszélt, s konkrét elképzelések példáján keresztül bizonyította, hogy a telepítési politikát elsősorban nemzeti, nem pedig gazdasági és szociális célok vezérelték. A szlovákiai magyarság számának két háború közötti gyors fogyása közismert, az okokról és a valós számokról azonban még ma is vita folyik. *Popély Árpád* előadásából, amely ezt a témakört járta körül, az is kiderült, hogy ebben korántsem a fentebb már említett kolonizáció, hanem inkább az önkéntes vagy kényszerű elvándorlás, illetve identitásváltás játszotta a döntő szerepet. Az előadását követő hozzászólásokból az is kiderült, hogy a szlovák és a magyar történettudományban a mai napig vita van azt illetően, hányan hagyták el Csehszlovákia területét közvetlenül az impériumváltás után.

Az első nap befejezéseként *Tóth Károly* a házigazda intézmény igazgatója beszélt a fiatal kutatóknak a Fórum Kisebbségkutató Intézet profiljáról, céljairól, az itt folyó munkáról, a kutatási lehetőségekről, majd a Bibliotheca Hungarica vezetője, *Végh László* mutatta meg a résztvevőknek a könyvtárat és levéltárat.

A második nap első előadója *Jaroslava Rogulová* (SZTA Történettudományi Intézet) a Szlovák Nemzeti Párt és a nemzeti kérdés kapcsolatát boncolgatta, többek között Emil Stodolának egy mára elfelejtett tanulmányát is ismertetve. Ebben a harmincas években írt tanulmányban ugyanis Stodola – felülemelkedve a korszak nacionalizmusán – a kisebbségi jogok kiterjesztését javasolta. A tanulmányban Stodola nemcsak az érvényes nyelvtörvényt tartotta elégtelennek, de bírálta azt is, hogy a hatóságok még ezt sem tartják be. Stodolának az előadó által idézett sorai bizony

még ma is tanulságosak: „Ha a feliratok, hirdetések stb. a közvélemény nagy része számára nyelvi szempontból érthetetlenek, akkor elveszítik értelmüket. Pedig a demokrácia elvei mást mondanak: nem a polgárok vannak a hivatalokért, hanem a hivatalok a polgárokért.”

Ilyés Zoltán az MTA Kisebbségkutató Intézetének munkatársa egy szlovákiai mikrorégió, Mecenzéf német lakosságának a két világháború közötti magatartásmo-delljeit vizsgálta fel. Előadásából kiderült, hogy a Mecenzéf környéki mánták a har-mincas évek végéig erős nosztalgiát éreztek a történelmi Magyarország iránt, s az első bécsi döntést negatívan élték meg, mivel az lakóhelyüket Szlovákiában hagyta. *Milana Zelenáková*, aki a Comenius Egyetem végzős hallgatója, az evangélikus egy-ház Csehszlovákia megalakulása utáni helyzetét elemezte, az egyházi autonómia problémája köré csoportosítva előadását.

A prágai Nemzeti Múzeum munkatársa, *Marek Junek* Anton Štefánek munkássá-gának bemutatása közben jutott el a magyar iskolák 1918 után elkezdődött elsor-vasztásának témájához. Előadásában a csehszlovák oktatáspolitikai és a magyar is-kolák viszonyáról beszélt. *Gaucsík István* annak a Szlovákiai Magyar Kultúra Múze-umának a munkatársa, amely a konferencia első napján tartotta ünnepélyes meg-nyitóját. A fiatal kutató a szlovákiai magyarság gazdasági önszerveződés 1918 és 1938 közötti lehetőségeiről beszélt. Előadásából kiderült, hogy történetírásunknak még óriási adósságai vannak a szlovákiai magyarság gazdaságtörténetének a feltá-rásában.

Miroslav Michela, aki szintén az SZTA Történettudományi Intézetét képviselte a Rothermere-akció szlovákiai reakciójáról beszélt, rámutatva arra, hogy az angol lord írása csak Beneš reakciója után került a médiák kereszttüzébe, s csak ez után in-dult meg egy nagyon erőteljes ellenkampány egész Szlovákiában. Michela munka-társa, *Vörös László Tisza István* szlovákokkal szembeni nemzetiségi politikájáról adott elő. Az előadás kitűnően ellenpontosította a korábbi témákat, s bizonyította azt is, hogy a két háború közötti csehszlovák nemzetiségi politika módszereinek egy ré-sze a Trianon előtti magyar politika eszköztárából került ki.

A konferencia végén a vitát vezető *Peter Zelenák* a fiatal kutatók előadásainak a tárgyyszerűségét emelte ki. Zárszavában hangsúlyozta, hogy reméli, e jól sikerült konferenciának a következő években is lesz folytatása.

(A konferencián elhangzott előadásokat lapunk következő számaiban közöljük. – A szerk.)

KALLIGRAM

MAĎARSKÁ OTÁZKA

V ČESKOSLOVENSKU

1945–1948

Dekréty prezidenta Beneša
a ich dôsledky na deportácie
a reslovakizáciu

KATALIN VADKERTY